

KALJU SARAPU MÄLESTUSED

PANI KIRJA

**PÄRNU MAI KOOLI 8. KLASSI ÕPILANE
GEORG HENRY ROMANOV**

Juhendaja Agnes Leemet

(Fotod: Sarapu erakogu)

II KOHT VANUSEKLASSIS 7.–9. KLASS

Kalju Sarapu e. Kolja Sarapov – nii kutsusid teda siberlased (sündinud 20.10.1944) küüditati 25.03.1949 Ulli talust Ristikülalt Surju vallast Pärnumaalt koos ema Leida, isa Heinrichi, venna Ennu ja õe Maimoga.

Represseerimise koht: Zavorki küla, Krasnojarski krai.

Tagasipöördumise aeg: 1957. aasta jõulud.

“Me ei saa alati valida endale olukordi, aga me saame valida, mida me nendega peale hakkame”.

Küüditamine oli ränkraske katsumus paljudele inimestele, ka eestlastele, mille käigus küüditati kümneid

Esimene foto Siberis lasteaias, 1949.

tuhandeid inimesi ära oma kodudest külma ja pakaselisse Siberisse. Seal tuli rinda pista mitmete raskustega, käreда pakase, uue kodu alustamise, talveks puude muretsemise ning palju muuga.

Uurimustöö käigus kohtuti Kalju Sarapuga, kes elas läbi küüditamise. Kaljul oli antud teemast raske rääkida. Ta jutustas Siberisse sõitmisest, sinna kohale jõudmisest, seal elamisest ning ka tagasi tulekust.

Antud teema sai valitud autori isiklikust huvist Eesti ajaloo suursündmuse kohta, sest sellest on räägitud väga palju, kui ränk oli seal elatud periood. Küüditamise kohta on väga palju informatsiooni, mis on nii kirjutatud, kui ka sellist, mis on inimestel hinges ja seni jäädvustamata.

Töö keskendub aastatele peale Siberi karmi elu elamisest tagasitulekule Eestimaale, millest unistati ning missugune nägi välja tegelik elu ja selle uuesti alustamine. Autor tänab omalt poolt uurimustöö juhendajat Agnes Leemetit, kes aitas leida informatsiooni küüditamisest ning Kalju Saraput, kes meenutas ning jagas mälestusi raskest eluperioodist.

“Ja päike soojendab Eestimaad, mitte ei valgusta siin okupantide tegusid ...”

Minu mälestuslugu kõneleb Kalju Sarapust, kes vaatamata paljudele eluraskustele pole kunagi silmist kaotanud sihti, eesmärki, unistusi.

“Inimene on õnnelik, kui tal on siht, mida mööda minna, kui on eesmärk, mille poole püüelda, kui on unistused, mille nimel elada. Ja mida lähemale ma oma sihile, eesmärgile ja unistusele jõuan, seda kaugemale nad minust lähevad, muudavad oma eesmärki. Kuid nad on ikka olemas.”

Eesti nimi on Kalju Sarapu. Vene nimeks kujunes Kolja Sarapov, Heinrich, Kalju isa, sai oma nimeks Andrei, kuid ema Leida nimi jäi samaks. Siberisse lasteaeda minnes proovis Kalju enda nime kasvatajale selgeks teha, kuid kasvataja ei suutnud seda hääldata hoolimata pingustustele ning hakkas Kaljut kutsuma Koljaks. Perekonnanimeks sai Sarapude pere Sarapov. Kalju oli Siberist koju tulemise aastal 13-aastane. Sarapude uueks koduks hakkas olema Atšinski linnast 25 km kaugusel olev Zavorki küla. See küla oli 2 km pikk, üks tänav, kahel pool nn tänavat majad, mille taga olid aiamaad. Nendega tuli kaasa ka üks sakslane, väga tark mees, leedukaid u. 10 perekonda. Eestlased said rohkem läbi venelastega, kuid leedukatega läbi ei käidud, jaanipäeva ka nendega ei peetud, sest leedukad vene keelt ei osanud ega õppinudki ära.

Siberis rajati uus kodu ning elu hakkas vähehaaval minema paremaks. Isa oli töökas ning tänu sellele suudeti luua endale kodu. Töökodade väravatel oli punane loosung valgete tähtedega, kus seisis kirjas “Töötame nii nagu töötab Sarapov Andrei”, kuid nende perekonda ootas kodumaal Eestis 70-aastased pime vanaisa ning haige vanaema. Ja üks ikka natuke koduigatsust oli ka. Ema ja isa muidugi ei oleks tagasi Eestisse pöördunud kui Kalju vanavanemad poleks neid oodanud ja haiged olnud. Kuna oli vaja tagasisõidu raha, tuli müüja oma vara, mida ei saadud kaasa võtta. Tänu suurele töökusele Siberis jõuti koju 1957. aasta jõuludeks.

“Töökat inimest, peret või kasvõi riiki, austatakse igal pool.”

Siberis elamise ajal suheldi vaid kodus eesti keeles, muidu oleks see täiesti meeletu ära läinud. Kõigi teiste inimestega suheldi vene keeles, mis oli ladusalt ära õpitud juba kolme kuuga. Siberisse saabudes võtsid hõredalt asustatud külas elavad “siberlased” Sarapude pere vastu külalislahkelt, mitte nagu vange või küüditatuid, sest mitte keegi polnud seal rikas. Eestisse tagasi minekut nad väga heaks ei kiitnud, sest Kalju isa Andrei oli väga töökas ning eeskujuks teistele selles külas elavatele siberlastele.

Kuid siberist naastutesse Eestis väga hästi ei suhtunud. Vallakogu esimeest vahetati iga aasta ja alati sattus uueks juhiks mingi pätt või kaabakas, mitte kunagi keegi Siberist tulnu.

“See siinne kolhoosielu oli ikka imelik küll. Esimehi valiti vist iga aastal ja valituks osutusid ikka joodikud, pätid või vargad, kuid ta pidi kindlasti olema sõjast tulnud mees. Ei ole tähtis kas rindelt või oli ta tagala tallimees. Valituks osutusid ikka oma semud, sõbramehed ja harva juhtus nii, et mõni neist suutis ka kolhoosi elu edendada. Ja olgugi, et olid juba viiekümnendate lõpuaastad, ei osanud eesti maamees ikka veel aru saada, et mis see kolhoos siis õieti on, kas peab seda armastama või on see meile pealesurutud paratamatus. Kuid loomulikult ei lubatud valida kolhoosi juhtorganitesse Siberis käinuid. Koosolekule neid ikka vist lubati, kui õigesti hääletavad. Nii arvasin ma siis, kui see „kolhoos“ oli ühe-kahe külakese suurune ...”

Kalju ema asus tööle Ristiküla kolhoosi lauta. Lapsed aitasid vanemaid paljuski, iga päev loomade toitmise, jootmise, lüpsmise ja karjaskäiguga ning seda hiljem ka kodus laudas, kus Kalju lüpsis tavaliselt ära kaks-kolm lehma. Seda kõike oli talle õpetanud ema.

«Üks Siberist saadud omadus, oli töö tegemise vajadus, ma ei öelnud, armastus tööd teha, vaid just nimelt vajadus. Vajadus see töö ära teha “täna”, sest homme teeb seda juba keegi teine ja sina oled parda taga. Vajadus seda teha selleks, et palka saada ja rikkamalt elada ja kui rikkust juba küllalt, siis kasvõi selleks pead rügama, et imetleda enda fotot oma asutuse autahvilil. Töö ei ole ainult kraavi kaevamine, vaid ka õppimine, nt. kraavikaevajal võiks olla melioraatori oskused-võimed. Õpetatud müürsepp laob kive müüri, sina, kes sa ei viitsinud õppimisega vaeva näha, tassid talle elu lõpuni müürile kive ja mörti.”

Kalju asus õppima Ristiküla kooli, kus ta lõpetas 7. klassi, rohkem klasse seal koolis polnud. Kalju isa Heinrich ja ema Leida jaoks olid kombes enamjaolt samad, kuid Kalju jaoks oli palju muutunud, sest ta oli pea terve oma senise elu elanud Siberis, teistega suhelnud vene keeles. Eesti koolis oli kõik teissugune. Tuli hakata ka teistega suhtlema eesti keeles, mille Kalju oli paljuski unustanud ja rääkis aktsendiga.

“Pool aastat õppisin kuuendas klassis Siberis, vene keeles ja lõpetada kuuendat tahtsin Ristiküla koolis, eesti keeles, kuid ei õnnestunud. Etteütlusi eesti keeles tegin peaaegu väga headele hinnetele, kuid rääkimisega oli mul eesti keeles suuri raskusi. Õpetaja oli nõutu, kuidas see võimalik on. Aga väga lihtsalt. Minu pinginaaber oli hea eestlane, st. oskas ka kirjutada vigadeta. Temaga oli meil kokkulepe, et pärast etteütluse lause kirjutamist, mina liigun pliiatsiga aeglaselt mööda kirjutatud lauset ja kui pliiats jõuab veani, tema jälgis minu tegevust kaugelt silmanurgast ja müksas mind õrnalt oma jalaga, mina parandan vea ära. Päril loll ma ka ikkagi ei olnud. Õpetaja seisis kogu tunni meie laua juures ja jälgis meid hoolega, et kuidas mina neid häid hindeid eesti keeles ikkagi saan, kust maha kirjutatan. Kuid minu pilk, õpetaja jutu järgi, olevat klammerdunud tuimalt oma vihikusse, ei ühtki pilku vasakule ega paremale, ka ei mingeid ekstraseksi liigutusi.

Nii me õpime juba noorelt elus läbi lööma.. Õpime nautima õnne, õpime toime tulema valuga. Õpime ennast tundma. Õpime usaldama. Õpime rõõmu jagama. Õpime seda ka endas hoidma, sest tead, et alati ei saa seda maailmaga jagada. Ainult mõnega. Või suisa ühega. ME ÕPIME... ELAMA.”

Kodune Eesti aadress, kus ka vanavanemad ootasid juba pikkisilmi oma perekonda, oli Pärnumaa, Surju vald, Ristiküla, Ulli talu. Siia oli perel õnn asuda elama peale aastaid Siberis. Kuid õnn jäi üsna üürikeseks. Juba 1959. a jaanuaris hukkus Kalju isa autoavariis. Mida pidi pere üle elama? Milleks nii rängad katsumused? Ema üksi vedamas tohutut koormat. Mida pidid tundma lapsed, kes alles kohanemas uue eluga Eestis?

“Püüa leida igast päevast kas või üks imepisike rõõm, midagi uut ja huvitavat. Elu on nii ebaõiglaselt lühike ja täiest mõttetut on seda raisata vingumisele, virisemisele ja negatiivsetele mõtetele.”

Praegu elab Kalju Surju vallas kortermajas, tal on oma aiamaa ja tore aiamaajake, tal on oma pere, kes teeb talle rõõmu. Raske on olnud ta elu võõrsil Siberis ja kindlasti pole olnud kerge kohaneda Eestimaal, eriti tulles kooli rääkides vene aktsendiga. “Aga raskused ongi selleks, et neid ületada!” ütleb Kalju. Kalju ise on positiivse ellusuhtumisega, on kaasaegne, aktiivse elulaadiga optimist.

“Optimist ütleb et: “See võib ju raske olla, aga on kindlasti võimalik.” Ütleb seda alati naeratades, ei virise kunagi ja elab vanaks-vanaks.”

KALJU SARAPU POOLT KIRJAPANDUD MÄLESTUSED

Seda lauset “Siberist tagasi koju” pidas iga küüditatu oma meeltes, see oli omavaheliste kokkusaamiste juttude peateemaks, sellest nähti und ning selleks valmistusime ka ette (nt tagasisõidu piletiraha hakati küll kohe Siberisse jõudes koguma). Nii et ootasime ja lootsime “väga”, et see aeg ikka varsti tuleb. Ja seda just seal oleku algusaastatel, hiljem vähem, kui juba kohanesime kohaliku elu eripäraga, kultuuri, kliima ja nõukogude korraga seal Siberi kolkakülas. Kohandasime ka oma elamist, st sai elama asunud oma majja, mille kõrval oli ka oma laut, kus elasid lehm, vasikas, siga, kanad, haned ja neid täpselt niipalju, kui lubatud oli - et mitte olla “kulak” Siberis! Oli ka oma aiamaa, mille suurus võis olla kuni pool hektarit. Maa oli seal väga viljakas, kuni 1,5 m sügavusel leidis viljakat mustmulda, mida meil Eestis on u 20 cm.

Sarapude maja Siberis, 1955.

Isa oli kolhoosis hinnatud traktorist, ema “kõrgema kategooria” põllutöölaine. Ka mina käisin 10-14 aastasena suviti kolhoosi põldudel tool. Töökat inimest, peret või kasvõi riiki austatakse kõikjal. Ja nii oli ka meil palju sõpru kohalike seas, kaasaarvatud eestlased. Seda sõprust tuli Venemaal kinnitada üsna tihti, eriti talvel, kui väljas töid oli vähe. Siis korraldas igal nädalavahtusel üks külas elav pere “prasdniku”, ajas laari puskarit, lükkas lauad kokku ja jäi ootama külalisi. Tulid kokku naabrid, tuttavad, sõbrad. Igal külalisel oli kaasas sakuska, kausitäis pelmeene, pirukaid, hapukurki jpm. Joodi, lauldi ja varsti viisid naised igaüks oma mehe kodu. Või vastupidi? Sellised peod kordusid igal nädalavahtusel sama stsenaariumi järgi erinevates kodudes. Ka minu ema võttis viina koos purjus peolistega, sest proovi sa võtmata jätta. “Kas sa mind austad?”...“Siis võtame!”... klaasitäis, 200g kanget puskarit ja ikka põhjani. Ema suutis selle klaasi nii osavalt endale kleidi kraevahela valada ja pärast küllaltki usutavalt nägu krimputada, et tekkis kohe üks ustav sõber juurde.

Tuli leida igast päevast kas või üks imepisike rõõm, midagi uut ja huvitavat. Elu on nii ebaõiglaselt lühike ja täiesti mõttetu on seda raisata vingumisele, virisemisele ning negatiivsetele mõtetele.

Rääkides koduigatsusest võin öelda, et see oli igal omamoodi, kas suur või väiksem, kuid ta oli. Meie õppisime kohalikelt elama ikka päev korraga. Parandades näiteks oma maja katust, ei löönud isa lauasse viite kallist naela, nagu sundis seda tegema eestlase vaim, geenid ja südametunnistus, et teha kõike korralikult, vaid lõi lauasse ainult kolm naela. Sest see maja ei ole

minu “kodu”, vaid ajutine elamiskoht, eluase. Tähendab ikkagi oli koduigatsus ja usk sellesse, et koju me saame, siin elame me vaid ajutiselt.

Kojusaamine sai võimalikuks, kui isat autasustati medaliga “uudismaade ülesharimise eest”. Et aga medal kätte saada, pidi olema pass ja “kui on pass, siis peab see olema ka minu abikaasal”. See toimus 1957. aastal. Passid käes, OLEME VABAD!

Kui palju see mõte, et “oleme vabad” meid nüüd rõõmustas? Kuid kindlasti pööras ta meie elu teistpidi ja andis sellele uue suuna. Nüüd olid kõik meie mõtted ja teod pühendatud ainult “koju sõiduks” ettevalmistusele. Kuidas, kus, mis, millal?

Tuli ju maha müüa maja, loomad, võib-olla ka mingit kodust vara, sest pileti rongile “Zavorki-Ristiküla” pidime seekord ise ostma. Eks seda pileti raha koguti hoolega, nagu praegu meie kogume matuseraha.

Meie kolhoosi esimehe eestvedamisel eraldati minu isale mootorratta ostuluba. See oli ikka tõeliselt suur kingitus, mida ihalesid paljud kolhoosi töötajad. Isa isegi tundis veidi ebamugavust, et nüüd tema, siit külast lahkuja, saab selle tsikli. Eestis pidavat neid küll olema, arvas mõni sealne elanik, kuid ega ikka olnud küll. Ja kui poodi, kus kaubaks oli ainult viin, paar-kolm kangasorti, kommi ja konservi, toodi tutikas mootorratas K-55, siis tuli seda imetlema päris palju rahvast. Meie emaga kahekesi läksime seda välja ostma. Isa jäi koju. Ema maksis raha ja mina sõitsin koju, muidugi tsiklit käivitamata, küla poisikesed lükkasid mind ilusasti ja kiiresti koju.

Ja jällegi kolhoosi esimehe eestvedamisel said vormistatud kõik vajaminevad dokumendid. Mootorratas ja ilmselt veel mingit kraami, saadeti raudtee kontaineriga varem ära.

Ja siis saabuski see ärasõidu päev. Lumine detsembri keskpaik. Ma arvasin tookord, et terve küla on meid saatmas ja ma mäletan siiani selgelt, et pisarad olid silmis nii minu vanematel, kui ka saatjatel. Ja ma mõistan praegu neid eestlasi, kes jäid elama Siberisse ja seda mõistsid ka minu vanemad, hiljem Eestis elades, kui said aru, et eestlase “sakuska” on teine eestlane. Siberis oli see asi veidi teisiti. Me ei saa alati valida endale olukordi, aga me saame valida, mida me nendega peale hakkame.

Kallistused tehtud, pisarad valatud, ronisime traktori järel olevale kelgule nii meie kui ka mõned saatjad ja sõitsime kuue kilomeetri kaugusel olevasse raudteejaama Ului asulas. Ja sõit Eestimaa poole algas. Rongisõit kestis ühtekokku nädala. Sinna sõitsime kaks nädalat. Ikkagi progress. Ümberistumise tegime Moskvast, kus ka mina nägin esmakordselt suurlinna. Tuli minna üle mingi väljaku, kõik viis pereliiget koormatud kottide ja kompsudega, suud lahti, silmad punnis, jooksisime isale järele, kes ikka hoiatas meid, et ärge me vahtigu kirikuid ega ilusaid maju, vaid vaadaku me ette, et trammi või trolli alla ei jääks.

Tallinnas ümberistumist ma ei mäletagi, kuid hästi mäletan seda sõitu kitsarööpmelisel raudteel. Küll see vagun ikka kõikus, hirmuga hoidsime end kinni, oodates vaguni ümberminekut. Kuid vagun ümber ei läinudki ja meie jõudsimme õnnelikult Killingi-Nõmme raudteejaama (kust muide ka meie sõit Siberisse algas), kus oli meil vastas minu onu, ema vend Meinard.

Ilm tundus Eestis külm olevat, aga kui ma vaatasin onu koduseinal olevat kraadiklaasi, siis see näitas soojakraade. Loomulikult pidasin ma seda kraadiklaasi rikkis olevaks, külma peaks praegu olema vähemalt 10-15 kraadi, arvasin mina ja seegi juba korrigeeritud Eesti-Siberi kliima erinevusele. Ma ei teinud siis vist veel kuiva-kontinentaal-, ja niiske merelise kliimade vahel vahet. Onu näitas mulle mittekülmunud loiku maas ja vaatas mulle sügavalt silma, justkui tahaks välja uurida, kui loll ma olen.

Kuid nüüd olime Eestis, KODUS. Öö olime onu juures ja järgmisel päeval oli minu isa oma vanemate kallistada. 80-aastane vanaisa ja veidi noorem vanaema jõudsid ikkagi ära oodata oma lapse kojutuleku. Ei olnud need aastad ka neile lihtsad. Oma vanade kätepaaridega tuli hoida korras endised taluhooned, lootuses, et kunagi tulevad sinna ka oma lehmad ning muud loomad ja kodus kamandavad lapsed, jooksevad ringi ja killkavad lapselapsed. Ja päike soojendab Eestimaad, mitte ei valgusta siin okupantide tegusid ...

Kalju vanaema ja vanaisa 1958 Ristikülas.

Siis kulus päris hulga aega oma külale ja külainimestele tere ütlemiseks. Ka meid, lapsi, veeti kõikjale kaasa, esitleti daamidele ja vanamuttidele, härradele ja taatidele, väga ebameeldiv toiming, vähemalt mulle. Õde Maimol vedas rohkem. Tema, kui meie pere pesamuna, sai kusaigilt ka kommi. Selgelt jäi meelde isaga poes käik. Tavaline külapoekene, kuid kaupa kui mingis suures supermarketis võrreldes Siberi poega. Poes olid ka isa endised sõbrad –tuttavad, rüübati õlut ja liikus ringi ka kangemat.

Ühesõnaga, kus me ka ei olnud, ikka leidis sõpru, tuttavaid, sugulasi. Juttu jagus. Neid huvitas meie elu suurel kodumaal need üheksa aastat, meie aga tundsiime huvi siinse “riigikorra” üle, töö võimalustest kodumaal jne. Isale pakuti päris tõsiseid ameteid, sealhulgas ka traktorit, kuid isast sai tavaline põllutööline, vähemelt esialgu, nagu ta ise arvas. Või tahtis ta, olles kergemal tööl, lihtsalt välja puhata neist kurnavatest Siberi aastatest. Ja kodutalu tahtis putitamist. Kuid tegelik põhjus vist oli see, et meie talulauta toodi 25 lüpsilehma ja emast sai selle karja talitaja, minust karjane, õnneks ainult suvel. Võib olla lootis isa emal abiks olla selle karja talitusel. Kuidas see tegelikult täpselt oli, ei tea, minuga neil teemadel veel ei räägitud, olin liiga noor veel.

See siinne kolhoosielu oli ikka imelik küll. Esimehi valiti vist igal aastal ja valituks osutusid ikka joodikud, pätid või vargad, kuid valitu pidi kindlasti olema sõjast tulnud mees. Ei ole tähtis kas rindelt või oli ta tagala tallimees. Valituks osutusid ikka oma semud, sõbramehed ja harva juhtus nii, et mõni neist suutis ka kolhoosi elu edendada. Ja olgugi, et olid juba viiekümendate lõpuaastad, ei osanud eesti maamees ikka veel aru saada, et mis see kolhoos siis õieti on?! Kas peab seda armastama või on see meile pealesurutud paratamatus. Kuid loomulikult ei lubatud valida kolhoosi juhtorganitesse Siberis käinuid. Koosolekule neid ikka vist lubati, kui õigesti hääletavad. Nii arvasin ma siis, kui see “kolhoos” oli ühe-kahe külakese suurune ...

Sarapu'de kodu Ulli talu, Ristikülas, Surju vallas.

Vist hoopis teisiti nägin ma selle nn kolhoosi, elu-olu, olles sellesamuse endise “kolhoosi”, hili-sema osakonna, osakonna juhataja.

1959. aasta jaanuaris sai isa autoõnnetuses surma. Ema pidi alustama seda kahekesi plaanitud elu teist algust, üksinda. Ilma abikaasata, kellega just äsja pidid jagama Siberi elu raskusi ja rõõme, ja just sellepärast see lahkumine ei olnud kerge, sest see nende eelnev üksteist arvestav elu karastas neid ja sidus üheks tervikuks. Ei saanud kerge olema ka meie järgnev elu. Emal tuli kasvatada, koolitada, kasida-harida meid kolme, ole-ma “Ulli” talus nii peremees kui perenaine. Ja tema, Venemaal karastunud Eesti naine, sai sellega hakkama.

Kaotuse kibedust pidi minu ema tundma ka seistes oma poja, Ennu kirstu juures.

Proovis ka teist abielu. Abiellus tööka noore mehega. Kuid ka siin ebaõnn, mees oli viinamees. Ja ka tema tuli matta varakult. Ema ise elas 83 aastaseks. Oleks võinud ju veelgi elada, kuid ka siin pidi tema elu lõpetama “vähk”. Tahaks käed taevapoole tõsta ja lausa kisendada: “Jumal, mida halba on teinud see naine või tema “eellased”, et Sa teda nii rängalt materdad”.

Muide ka minu abikaasa suri, jättes maha kaks teismelist poega, ka minul tuli seista oma ven-na kirstu juures. Praegu olen 70-aastane ja ka minu “vähk” nõuab minu organismis eluruumi nagu venelased Ukrainas.

Kuid nende kurbade sündmuste vahel on ka pikad vaheajad. Elu läheb edasi.

Talu lauta toodud kolhoosi loomad, 25 lüpsilehma, hobune, vajavad talitamist. Selle talituse alla kuulus igapäevane lehmade söötmine, jootmine, sõnniku välja kärutamine ja lüpsmine. Ka oma lauda loomad tahtsid iga päev talitamist, sest need toitsid meid. Kolhoosist saadud palga eest küll ära ei oleks elanud.

Muidugi siia kuulus ka lehmalüps ja piima meiereisse vedu. Selleks oli laudas koht ka hobu-sele. Suvel tuli ka endal organiseerida heinateo talgud, karjale talveheina varumiseks. Laut tahtis ka kohendamist, talvel soojustamist, sõimed vajasisid tihti remonti jne.

Ja kogu selle tööga pidi hakkama saama üks inimene, Leida Sarapu, minu ema. Loomulikult olime ka meie, lapsed, talle abiks niipalju kui aega oli (koolis pidime ikka käima) ja niipalju kui suutsime. Loomade jootmine (vee pumpasime käsipumbaga jõest, elektrit sel ajal ju ei olnud) ja üks söötmise kord oli meie teha. „Sõnnikumajandus“ kuulus samuti meie tööde hulka. Suvel oli muidugi karjaskäik, hommikul kuuest kuni kella kolme-neljani päeval. Karjas käisin lehma-dega kodust päris kaugel. Öhtul aitasin ka emal lehmi lüpssta. Kaks või kolm kõige “kergemat” lehma lüpsin ära. Mõnedel lehmadel oli komme suvel poegida. Seda lehma peab küll lüpsma kolm korda päevas st ka lõunaajal. Ei hakka ju selle ühe lehma pärast, tervet karja koju ajama, et ema selle lehma ära lüpsaks. Nii saigi, et mulle õpetati lüpsmine selgeks teoorias, praktiline õppus toimus karjamaal. Pidin lehma tühjaks lüpsma ja piima panema kas koerale, ise jooma või maha lüpsma. Nii ma õppisingi lehmalüpsi selgeks. Muide, juba vanema mehena, olles Surju sovhoosi traktorist, pidasin ka suures laudas lüpsja ametit, tervelt ühe talve. Käsitsi lüpsime ainult värskelt poeginuid lehmi, muu oli ikka masinlüps. Traktoriga töid on talvel vähe.

Siberist tulles, kevadel, sai minu tööks aida laastukatuse vahetus. Ilmselt oli see minu enda soov, sest kes muidu oleks usaldanud kuuenda klassi poisikesel sellise oskustöölise töö. Mind muidugi õpetati, kuid tegin selle töö ikkagi ise ära.

1959. a jaanuar Kalju Sarapu isa matus, vasakult esimene Marie Sarapu (isa kasuema), kes teda kasvatas, vasakult teine - Pauline Saat, isa lihane ema, Kalju Sarapu ema Leida Sarapu, Maimo Sarapu, Enn Sarapu.

Katusetöödel olid mul jalas vatipüksid, et oleks talutavam, naelu täis roovlattidel istuda ja oma tööd teha. Nende vanade roovlati naelade otsas kõõludes nägi minu vanade pükste tagumine pool välja nagu oleksid need nädal aega kassikarjal küünte teritajaks olnud. Aeg oli ilmselt maikuu lõpp. Meile tuli ootamatult külla minu klassijuhataja, ühtlasi ka eesti keele õpetaja, kes kavatses minu vanematele teatada, et mind jäetakse kuuendasse klassi istuma. Ka mind taheti selleks puhuks katuselt alla saada, kuid ma ei julgenud selliste pükstega õpetaja ette astuda. Häbenesin oma räbaldunuid pükse väga.

Siberis käis meil ka "jõuluvana". Ma tundsin ta küll ära, kuid pill anti ikka kätte. Sellel pildil, minu õde Maimo kuulab naeruse ilmega minu nõ mängu. Minu mütsi alt peab ikka juukse tutt ka ilusasti välja paistma, nagu venepoisil ikka kohane. Eks Siberist jäi palju külge, peale perfektse vene keele. Oskasin "sivkasid" juba võrdlemisi kiiresti jahvatada, pildudes neid ikka ühest suunurgast sisse, teisest välja. Korralik Siberi külapoiss peab oskama ka pilli mängida. Ilmselt isa tahtis teha ka minust korraliku külapoisi.

Üks Siberist saadud omadus oli töö tegemise vajadus. Ma ei öelnud, armastus tööd teha, vaid just nimelt vajadus. Vajadus see töö ära teha täna, sest homme teeb seda juba keegi teine ja sina oled parda taga. Vajadus seda teha selleks, et palka saada ja rikkamalt elada ja kui rikkust juba küllalt, siis kasvõi selleks pead rügama, et imetleda enda fotot oma asutuse autahvilil. Töö ei ole ainult kraavi kaevamine, vaid ka õppimine, nt kraavikaevajal võiks olla melioraatori oskused-võimed. Õpetatud müürsepp laob kive müüri, sina, kes sa ei viitsinud õppimisega vaeva näha, tassid talle elu lõpuni müürile kive ja mörti.

Kalju mängimas karmoškati mängimas 1959
Ullil, Ristikülas koos õde Maimoga.

Oma haridusteed jätkasime Ristiküla 7-klassilises koolis. Kui Siberis oli koolitee pikkus üks kilomeeter, siis siin oli see neli. Jätkasin Siberis alustatud kuuendat klassi Ristiküla Koolis, kuid pidin seda klassi kordama ja mitte sellepärast, et rehkendada ei osanud, vaid ei osanud rääkida korralikult eesti keelt. Etteütlust eesti keeles tegin peaaegu väga headele hinnetele, kuid rääkimisega oli mul eesti keeles suuri raskusi. Õpetaja oli nõutu, kuidas see võimalik on. Aga väga lihtsalt. Minu pinginaaber oli hea eestlane, st oskas ka kirjutada vigadeta. Temaga oli meil kokkulepe, et pärast etteütluste lause kirjutamist, mina liigun pliiatsiga aeglaselt mööda kirjutatud lauset, tema jälgis minu tegevust kaugelt silmanurgast ja müksas mind õrnalt oma jalaga kui ma jõudsin veani. Päris loll ma ka ikkagi ei olnud. Õpetaja seisis kogu tunni meie laua juures ja jälgis meid hoolega, et kuidas mina neid häid hindeid eesti keeles ikkagi saan, kust maha kirjutati. Kuid minu pilk, õpetaja jutu järgi, olevat klammerdunud tuimalt oma vihikusse, ei ühtki pilku vasakule ega paremale, ka ei mingeid ekstrasentsi liigutusi.

Klassikaaslastega oli omavaheline läbisaamine ideaalne.

Nii me õpime juba noorelt elus läbi lööma. Õpime nautima õnne, õpime toime tulema valu-ga. Õpime ennast tundma. Õpime usaldama. Õpime rõõmu jagama. Õpime seda ka endas hoidma, sest tead, et alati ei saa seda maailmaga jagada. Ainult mõnega. Või suisa ühega. ME ÕPIME... ELAMA.

Siberis käinud inimesed on need, kes on saanud kaotusi, kannatusi ja võitlusi, kuid kes on sellest hoolimata suutnud Inimesteks jääda. Nendel inimestel on elu vastu tõeline lugupidamine ja nad tunnetavad ning hindavad elu hoopis paremini. Raskused on muutnud nad empaatiavõimelisemaks, kaastundlikumaks ja andestavamaks.

Siberi kool oli võrreldes eesti kooliga ikkagi väga range. Juhtus mõni kodune töö tegemata olema, pidid kas isa või ema selle kohta koolis aru andma ja hiljem mina andsin suure kisaga aru kodus. Kevadel, kui olin oma uue Ristiküla kooliga juba sinapeal, käisin koolis üldse ilma raske koolikotita, siiski 4 km käia. Kodused tööd tegin koolis vahetunni ajal, tihti jäid nad ka tegemata. Matemaatika hinded kooli päevikus olid mul vaheldumisi 1 ja 5 jne – kodune töö tegemata, hinne 1; tunni lõpus said mõned hinde ka selle eest, kuidas aru said uuest osast. Minul tuli tihti vastata, sest ma uue osa õppimise ajal tuupisin salaja liiklusmäärustikku (mootorratta load tuli kätte saada), jäin ka muidugi vahele. Kuid ma ikka vahel ka piilusin tahvlile, et mis seal uuemat ka on. Ei olnud midagi eriti rasket. Vene kooli tugev põhi ikkagi all. Tugeva põhja all mõtlen sh ka kuuenda klassi õppekava teadmist, kuid mitte ainult seda. Siberi kooli kord oli väga range. Õppekava perfektselt selgeks saamiseks pidime nägema palju vaeva, mida raskendas veel ka vene keele kasin oskus. Kuid kõik need raskused arendasid ajusid. Jaan Talts tõstis kangi, tuhandeid kilosid või tonne ja sai maailma parimaks Montreali olümpial. Tema treenis oma lihaseid, mina võõrkeelses koolis oma aju.

Ristiküla koolist jäid mulle väga head mälestused. Võib olla sellepärast, et kõik oli pärast Siberit uudne. Uued sõbrad, uued õpetajad, uus koolimaja, ka kooli internaat oli minu jaoks uudne, olla isegi ööseks kodust eemal. Mulle tundus imelikuna ka see, et 20- kraadise külmaga võis koju jääda, ainult 20! Siin koolis vormiti minust täiskasvanut meest. Siit ma ka läksin ja alustasin oma iseseisvat elu.

Ristiküla koolis sain seitse klassi. Rohkemaks st Kililing-Nõmme Keskkooli minekuks ei olnud meil lihtsalt rahalisi võimalusi. Vend Enn ja õde Maimo lõpetasid Killingi-Nõmme Keskkooli.

8.–9. klassi lõpetasin olles sõjaväes Bakuu linnas, õhtukoolis. Keskkooli sain lõppude lõpuks kätte Sindi Õhtukeskkoolis. Käisin hiljem ka EPA-s. Kuid see kõrgkool jäi lõpetamata. Hiljem lõpetasin Olustvere Põllunduskooli ja minust sai agronoom.

Inimene on õnnelik, kui tal on siht, mida mööda minna, kui on eesmärk, mille poole püüelda, kui on unistused, mille nimel elada. Ja mida lähemale ma oma sihile, eesmärgile ja unistusele jõuan, seda kaugemale nad minust lähevad, muudavad oma eesmärgi. Kuid nad on ikka olemas.

Tööraamat kirjutati mulle välja Mõisakülas, Tallinna Ekskavaatori tehases. Ja esimeseks ametiks sai mulle treiali õpilane. Olin siis 16-aastane ja aasta oli 1961. Õpilase palk oli 36 rubla pluss tükitöö hind tehtud töö eest ja õpilasaeg oli kolm kuud. Elasin Mõisakülas tehase ühiselamus. Kodust, Ristikülas, käisin isa mootorrattaga algul ikka nädalas korra või kaks, hiljem aga juba harvem. Mõisaküla kultuurielust võtsin ikka hoolega osa. Olin osatäitja kohalikus näiteringis. Näiteringis esinen ka praegu Surju klubis. Meil oli tugev rahvantsu ring, kus esitasime ka rahvaste tantse. Käisime väljaspool Mõisakülat esinemas

Kalju Sarapu Mõisakülas laulu- ja tantsupeo rongkäigul.

laulu-tantsu pidudel, nii Eestis kui Lätis jne. Kaks korda nädalas käisin kangitõste trennis, mitmekordse kärbeskaalu Vabariigi meistri Koit Västriku juhendamisel.

Nii et minu üleminek Siberi elult Eesti elule sujus rahulikult ja sujuvalt, olin juba jälle eestlane. Sujuv võis see üleminek olla ka sellepärast, et just sel ajal oli Eestis ja ka Möisakülas toidu-kaupade nappus. Pikad järjekorrad leiva ja muu söödava järele tekitasid rahva seas pahameelt ja mulle Siberi tunde. Ka mina sain leiba ning muud sinna juurde kuuluvat läbi tutvuse, tänu väga armsate kaupmees-neiudele ja ilma järjekorrata – vaesus nagu Siberis, peaaegu.

Ei olevat see elu ka Eestis olnud mee lakkumine, sel ajal kui meie Siberis vene keelt õppisime. Vahe on ainult selles, et meie olime võõrsil. Raske oli nii siin kui seal, kuid raskused selleks ongi, et neid ületada. Optimist ütleb et: “See võib ju raske olla, aga on kindlasti võimalik”. Ütleb seda alati naeratades, kunagi ei virise ja elab vanaks-vanaks.

Möisakülast läksin ka sõjaväkke, kus olin viis aastat. Neist kaks üleajateenijana. Tahtsin kindlasti ja kiiresti lõpetada keskkooli ja astuda lennukooli, kuhu võeti ainult vanuses kuni 21,5 a. Selleks jäin ka sõjaväkke üleajateenijaks, et lõpetada keskkool ja proovida end sokutada ku-sagile lennukooli. Lenduriks unistasin saada kogu oma senise elu. Minu kodused mänguasjad olid mitte autod ega nukud, vaid oma voolitud puust lennukid, millel olid ka püksikummi mootoriga propellerid.

Mina lennukooli ei pääsenud, kuid sinna pääses minu poeg Janek, kellel on praegu Estonian Airi piloodina maailm valla.

Siberis käisid ja tulid sealt ka tagasi:

minu isa Heinrich Sarapu 1917–1959;

minu ema Leida Sarapu 1923–2008;

minu vend Enn Sarapu 1946–1982;

minu õde Maimo Sarapu 1948;

ja mina, Kalju Sarapu, sünd. 1944, kes ka kogu selle kirjutise siia vormistas, varustas oma tehtud piltidega.

Pealkirja alla “Siberist tagasi koju” mahtus nii palju. Edaspidine minu elulugu peaks oleme juba pealkirja all “Minu memuaarid”, sest “Siber”, mis ei unune meie mälestustest kunagi, hakkab ikkagi tasapisi jääma tahaplaanile, uute väljakutsete valguses. Meid kimbutas Stalin Siberiga, tänapäeva eestlane kardab Putinit.

Mitte ei tahaks, et minu järglased käiksid tulevikus mõne uue, kaasaegse mälestuskivi jalamile lilli viimas.

Ma ei kahetse ühtegi asja oma elus, olgugi et mu minevik pole olnud sugugi roosiline ja sinna on jäänud nii mõnigi valus mälestus. Sellest hoolimata naeratan ma alati, kui mõtlen möödunule, sest minu minevik on teinud minust selle, kes ma olen praegu! Ja ma olen väga rahul sellega, kes ma olen!